

ANALIZA I KOMPARATIVNI PRIKAZ IMPLEMENTACIJE KRIMINALISTIČKO-OBAVJEŠTAJNIH POSLOVA U BiH

ANALYSIS AND COMPARATIVE PRESENTATION OF THE IMPLEMENTATION OF CRIMINAL INTELLIGENCE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Damir BEVANDA

Sažetak

Kriminalističko-obavještajni poslovi predstavljaju nezaobilazan institut u suzbijanju međunarodnog, transnacionalnog i unutargraničnog organiziranog kriminaliteta. Kriminalističko-obavještajni poslovi provode se na dvije razine: taktičkoj i strateškoj. Taktički poslovi su potpora koju kriminalističko-obavještajni odsjek daje operativnim odsjecima ili istražiteljima za vrijeme trajanja istrage. Strateški poslovi pružaju pregled dosega i dimenzija kriminalnih aktivnosti, kako bi pomogao u razvoju politike policijskih poslova usmjerene na pružanje učinkovitih strategija suzbijanja kriminalnog ponašanja na društvo. Poslovni model vođenja policijskih poslova temeljem intelligenca jest najviša razina korištenja kriminalističko-obavještajnih poslova u strateškom smislu.

Moderne policijske agencije u zapadnim demokracijama koriste institut kriminalističko-obavještajnih poslova već više desetljeća, a u 21. stoljeću uvodi se u policijske agencije u Bosni i Hercegovini. Autor analizira implementaciju kriminalističko-obavještajnih poslova u Upravama policije Ministarstava unutarnjih poslova Hercegovačko-neretvanske, Zapadno-hercegovačke i Hercegbosanske županije. Analizom korelacija utvrđena je statistički značajna povezanost odnosno kauzalna veza između kaznenih djela općeg kriminaliteta i ukupne mase kriminaliteta u sve tri promatrane uprave policije. Također, u sve tri uprave policije utvrđeno je postojanje kauzalne veze između imovinskih kaznenih djela i općeg kriminaliteta. S druge strane statistički značajna korelacija djela organiziranog, gospodarskog, odnosno kriminaliteta sa informativnim deficitom po pitanju prijava nadležnim tijelima utvrđena je jedino u Upravi policije HNŽ. Analiza trenda pisanja kriminalističko-obavještajnih izvješća pokazuje nedostatak povratnih informacija kao jedan od faktora koji utječu na gubitak voljnog momenta za kriminalističko-obavještajni rad kod policijskih

službenika. Anketiranjem rukovoditelja kriminalističko-obavještajnih poslova dobija se uvid u objektivne okolnosti koje mogu utjecati na bolji/lošiji rad primjerice: organizacijska struktura odsjeka, položaj unutar organigrama uprave policije, sigurnost uredskih prostorija, određenih operativnih načela, stanja obučenosti itd.

Ključne riječi

kriminalističko-obavještajni poslovi, vođenje policijskih poslova temeljeno na inteligenciju, organizirani kriminalitet, Bosna i Hercegovina

Abstract

Criminal intelligence represents unavoidable institute in suppression of international, trans-national and domestic organized crime. Criminal intelligence is conducted on two levels: tactical and strategic. Tactical intelligence is the support given by the criminal intelligence section to operational sections or investigators during the investigation. Strategic intelligence provide an overview of the scope and dimension of criminal activity in order to support the policy development aimed at providing effective strategies in suppression of criminal behaviour at society. Business model of intelligence-led policing is the highest level of using the criminal intelligence in strategic sense.

Modern police agencies in western democracies has been using the institute of criminal intelligence for several decades, and in 21st century it is introduced in police agencies in Bosnia and Herzegovina. Author analyzes the implementation of criminal intelligence in the Police Authorities of the Ministries of Home Affairs in Herzegovina-Neretva Canton, West-Herzegovina Canton and Herzeg-Bosnia Canton. Correlation analysis detected the statistically significant connection, i. e. causal connection between criminal act of classic crime and total mass of crime in all three observed police authorities. Also, in all three police authorities, the existence of causal connection was detected between property crime and classic crime. On the other hand, statistically significant correlation of the organized, white-collar crime, i. e. the crime with information deficit regarding the reports towards the responsible authorities is detected only in HNC Police Authority. Trend analysis of writing the criminal intelligence reports shows lack of the feedback as one of the factors that influence the losing the will for criminal intelligence work at police officers. Taking a poll among managers of criminal intelligence gives an insight into objective circumstances that can influence better/worse work, for instance: organizational structure of the section, position within the organization chart of the police authority, security of office-premises, certain operational principles, level of being trained, etc.

Key words

criminal intelligence, intelligence-led policing, organized crime, Bosnia and Herzegovina

UVOD

Tijekom proteklih 50 godina, transformacije u društvu determinirale su transformaciju kriminaliteta koja se manifestirala u promjenama strukture, načina i stupnja organiziranosti, načina djelovanja, intenziteta, mobilnosti, orijentacije itd. Što je determiniralo i promjene u radu policije. Sve veći udio organiziranog kriminaliteta u ukupnom kriminalitetu nužno dovodi do potrebe za mijenjanjem strategija i poslovnih modela rada policije. Dinamika promjena je izrazito intenzivna. Promjene u radu policije kretale su se od isključivo represivnog pristupa sa početka 20-ih godina prošlog stoljeća, kombiniranog preventivno-represivnog pristupa iz druge polovice prošlog stoljeća do modernog, preventivnog, proaktivnog rada policijskih agencija. Jedan od značajnih, djelotvornih, te u modernom radu policije nezaobilaznih, segmenata jesu kriminalističko-obavještajni poslovi. Uvođenje novih metodoloških aspekata rada u bilo kojoj organizaciji, pa tako i u policijskim sustavima, trebala bi pratiti permanentna evaluacija postignutih dosega. Kroz ovaj rad nastojali smo prikazati učinke uvođenja kriminalističko-obavještajnih poslova u policijske organizacije u Bosni i Hercegovini. Petogodišnje razdoblje od uvođenja dovoljno je za prvu evaluaciju i eventualne promjene neučinkovitih segmenata u cilju unapređenja rada.

Obavještajni proces, pa tako i kriminalističko-obavještajni je sastavljen od serije međusobno povezanih funkcija ili aktivnosti: planiranja, prikupljanja, ocjene, obrade, analize, izvješćivanja (diseminacije) i reevaluacije, najčešće prikazivanih kao općepoznati obavještajni ciklus. Prikupljanje sirovih podataka ili informacija jest početna faza obavještajnog procesa koja da bi bila efektivna mora biti planirana i fokusirana. Aktivnosti prikupljanja podataka uključuju otvorene i prikrivene metode, kao i koordinaciju neobavještajnih elemenata agencija za sprovođenje zakona. Potom slijedi uvođenje, koje je prvi korak u procesu prevođenja informacija u obavještajne informacije. Uvođenje je puno više od jednostavnog pohranjivanja materijala u fajlove. Informacije moraju biti ocijenjene, aranžirane u dosjee tako da mogu biti brzo ponovno izvučene i kros-indeksirane kako bi se veze između elemenata podataka mogle uspostaviti. Analiza je funkcija koja sastavlja dijelove informacija od više izvora na način kako bi pokazali obrazac ili značenje. Esencijalna funkcija obavještajnog procesa za menadžment jest reevaluacija.

Obavještajni rad u policijskim poslovima u zapadnim zemljama započeo je vrlo rano.¹ Konture kriminalističko-obavještajnih poslova u ranijim policijskim sustavima (prije 90-ih godina) na našim prostorima, bar što se tiče faze prikupljanja podataka, nalazimo u operativnoj kontroli, "koja je sustav operativno-taktičkih radnji i mjera putem kojih Služba javne sigurnosti smišljeno i planski dolazi do saznanja o kriminalnim žarištima, kriminalnim sredinama i kriminalnoj djelatnosti kao pojavi

¹ Gill (1998) je pronašao kako policija u Kanadi koristi osnovne obavještajne tehnike od kasnih 1950-ih i specifične obavještajne jedinice od ranih 1960-ih, ali malo je poznato o njihovim operacijama.

koja još nije evidentirana ili konkretizirana u obliku pojedinačnih prijavljenih kriminalnih događaja" (Perić, 1987, s. 117). Prikupljeni podaci su analizirani i na određeni način stavljeni u uporabu, ali ne na efektivan način koncepcije kriminalističko-obavještajnog rada. Za istaći je bitno da kroz kriminalističko-obavještajne poslove kriminalistička policija vrši svoju Zakonom o kaznenom postupku propisanu heurističku funkciju i to prvenstveno u suzbijanju organiziranog kriminaliteta gdje Pavišić (2002, s. 20) ističe da je "znatno veća sloboda djelovanja, i znatno su veći, prevladavajući zahtjevi otkrivanja novog, nepoznatog". Silogističku funkciju vrše drugi specijalizirani linijski odjeli.

Kriminalističko-obavještajni poslovi provode se na dvije razine: taktičkoj i strateškoj. Taktički poslovi direktno doprinose uspjehu na trenutnom cilju agencije za sprovođenje zakona. U taktičkom smislu krim. obavještajni poslovi smjeraju prikupljanju obavještajnih podataka od koristi za uspješno rješavanje pojedinačnih, akutnih slučajeva. Strateški krim. obavještajni poslovi su najviša forma obavještajnog procesa. To je ukupnost obavještajnih analiza u cilju sačinjavanja analitičke prosudbe o aspektu glavnog cilja agencije za sprovođenje zakona. "Dok strateški proizvod ponekad može biti od koristi policajcima na cesti, glavni klijenti su obično srednji i visoki menadžment koji je nadležan za postavljanje prioriteta u resursima za sljedeću godinu ili dvije" (Ratcliffe 2005, s. 440).

Gill (1998) ističe definicije taktičkog i strateškog intelligenca koje koristi RCMP², gdje je taktički intelligenca načelno istražni alat, odnosno potpora koju daje analitička jedinica ili kriminalističko-obavještajni odsjek operativnim odsjecima ili istražiteljima za vrijeme trajanja istrage. Strateški intelligenca je alat menadžmenta, koji pokušava pružiti pregled dosega i dimenzija kriminalnih aktivnosti, kako bi pomogao u razvoju politike policijskih poslova usmjerene na pružanje učinkovitih strategija koje se bave ukupnim troškovima i učincima kriminalnog ponašanja na društvo.

Rudman (2004) kriminalističko-obavještajne proizvode razdvaja u četiri generalne kategorije:

1. Indikativne ili opominjuće informacije koje sugeriraju nove operacije od strane organiziranog kriminaliteta. Mogu biti fragmentarne i često nemoguće za trenutno potkrepljivanje.
2. Taktičke informacije koje imaju trenutni zahtjev za djelovanje. S obzirom da obavještajne jedinice ne bi trebale biti jedinice koje postupaju, ova vrsta informacija bi se trebala proslijediti do onih elemenata agencije koji će djelovati. Taktičke informacije mogu dovesti do uhićenja ili mogu dovesti do daljnjeg prikupljanja informacija i naknadnih uhićenja.

² Royal Canadian Mounted Police – Kraljevska kanadska policija

3. Strateške informacije koje se prikupljaju dugi period vremena i sastavljaju od strane analitičara kako bi indicirale novi (ili novootkriveni) obrazac aktivnosti organiziranog kriminaliteta. Koriste ih rukovoditelji agencija u planiranju strategija svoje agencije u alokaciji resursa za budući period vremena.
4. Dokazne informacije. Kako i naziv indicira informacije u ovoj kategoriji su činjenične i precizne. Mogu se prezentirati na sudu.

Priroda kriminalističkih problema kojima se naročito bave kriminalističko-obavještajne jedinice su često od "male vidljivosti" (npr. droga, prostitucija, krijumčarenje, pranje novca) i zato visoki menadžment i upravljači politike mogu bolje odgovoriti direktno na brigu javnosti i medija o "visoko vidljivom" uličnom kriminalitetu (Gill, 1998). Političari općenito vole programe sa:

- trenutnim rezultatima;
- fokusom na ishodima koji se mogu brojati;
- senzacionalizmom;
- pogledom na trenutne dnevne probleme (Lab, 2004).

S druge strane poseban interes kriminalističko-obavještajnih poslova čine upravo tržišna kaznena djela. Stelfox (1998) pod tržišnim kaznenim djelima podrazumijeva djela počinjena sa aspekta snabdijevanja zainteresiranih kupaca putem nezakonitog načina ili proizvoda. Ona uključuju široki niz kršenja zakona kao što su: trgovina drogom, snabdijevanje vatrenim oružjem, proizvodnju i distribuciju pornografske literature, krivotvorene proizvode, ukradena dobra itd. Ona također uključuju pružanje usluga kao što je izvođenje ilegalnih migracija i prostitucija.

Zemljopisna karakteristika Bosne i Hercegovine koja se nalazi na "Balkanskoj ruti" krijumčarenja roba i ljudi dovodi policijske organe u državi upravo u poziciju nužne potrebe za jačanjem kriminalističko-obavještajnog sektora kako bi se na kvalitetan način suprostavilo organiziranom kriminalitetu, ne samo u BiH i regiji već i na širem, globalnom planu. Na sreću u Bosni i Hercegovini kao i u većini država regije nije registrirano djelovanje tradicionalnih kriminalnih udruženja, a vrlo su rijetki slučajevi profesionalnih kriminalnih udruženja koja su specijalizirana za bavljenje jednom ili više posebnih kriminalnih djelatnosti, bez posebnog vremenskog i taktičkog kontinuiteta, etičkog kriminalnog kodeksa i dr. Uglavnom ili u gotovo svim slučajevima radi se o prilagodljivom tipu kriminalnog udruženja čija "organizacijska struktura je vrlo fleksibilna i posve se prilagođava uvjetima koji garantiraju u datom vremenu i prostoru najveću kriminalnu dobit. U takvim kriminalnim udruženjima nisu bitno izražena hijerarhijska i strogo subordinirauća obilježja" (Sačić, 1997, s. 4).

Sve veći broj kaznenih djela i pojava oblika kriminaliteta počinje dobivati konture organiziranosti i ovakva okolnost zahtijeva od policijskih agencija prilagođavanje pretpostavljenim sigurnosnim izazovima. Posebno jedna odlika organiziranog

kriminaliteta dolazi do izražaja, a to je prikrivenost. U svezi s tim dolazi i do informacijskog deficita kod policijskih organa koji se mora kompenzirati na adekvatan način i adekvatnom metodologijom rada. Jedan od prepoznatih i usvojenih metodoloških pristupa jesu kriminalističko-obavještajni poslovi, koji smjeraju prikupljanju, obradi, analiziranju podataka i dostavljanju obavještajnih informacija svojim krajnjim korisnicima, uglavnom institutima koji su postavili zahtjeve za prikupljanje podataka.

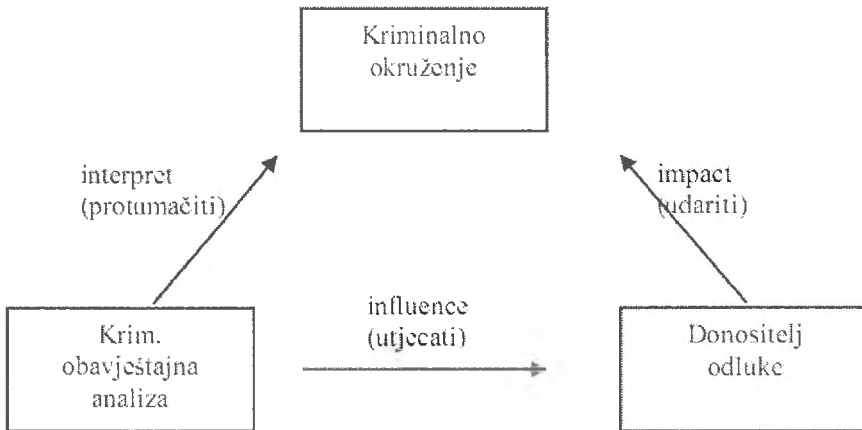
Poseban značaj pridaje se organizaciji i rukovođenju policijskih poslova temeljeno na *intelligencu (Intelligence-led policing)*.³ Radi se o novom poslovnom modelu vođenja policije čije su se naznake u Velikoj Britaniji pojavile prije 1990-ih (Ratcliff, 2005). Vođenje policijskih poslova temeljem *intelligencu* koristi kriminalističko obavještajne informacije za strateško planiranje i alokaciju resursa, tako da se istražne aktivnosti koriste u cilju targetiranja pravih počinitelja i predviđanja novonastajućih područja kriminaliteta (Ratcliff, 2008). Dalji aspekt vođenja policijskih poslova temeljem *intelligencu* je koncentracija na produktivnim i tvrdokornim počiniteljima. Ratcliff (2008) je izračunao kako mali broj počinitelja čini glavninu kaznenih djela na nekom području,⁴ te je sukladno tomu uhićenje karijernih kriminalaca, a ne istraživanje pojedinih, već počinjenih kaznenih djela najefikasniji način za reduciranje kriminaliteta. Unošenje razdora unutar uobičajenih kriminalnih aktivnosti i stavljanjem pojedinca, skupine, organizacije van okvira mogućeg djelovanja direktno snižava razinu kriminaliteta na najefikasniji način, koji se objašnjava sustavom lijevka kriminaliteta.⁵

³ Ovdje namjerno koristimo riječ *intelligence* budući da nema jednoznačnog termina u BHS jezicima kojim bi se opisala ukupnost pojma što ga ovaj izraz engleskog govornog područja podrazumijeva. Engleski termin podrazumijeva obavještajni proces, proizvod i strukturu kao tri bitne odrednice. Dakle, gore spomenuta sintagma na engleskom jeziku u prijevodu na domaće jezike podrazumijevala bi da se radi o poslovnom modelu upravljanja policijom temeljenom na kriminalističko-obavještajnom procesu i kriminalističko-obavještajnim proizvodima - obavještajnim informacijama. U različitim područjima društvenog djelovanja za termine engleskog i dr. jezika za koje se ne može ponaći adekvatan termin na domaćem jeziku tijekom vremena usvajaju se pojmovi u izvornom obliku kao što su marketing, management, hardware, software, itd. U oblasti sigurnosti i kriminalistike pojam *intelligence* bi se zbog adekvatne konverzacije već trebao nalaziti u uporabi u domaćim jezicima, te ga preferiramo pred svim drugim domaćim izvedenicama.

⁴ Istraživanje karijernih kriminalaca se najbolje može sažeti kao 6% populacije čini oko 60% kriminaliteta.

⁵ Generalizacija prema kojoj se na svakih počinjenih 1000 kaznenih djela, oko 410 prijavi policiji, 287 ulazi u službene zapise kriminaliteta, 75 je otkriveno i rasvijetljeno od strane policije, počinitelji su prijavljeni od strane policije u 37 slučajeva, u 21 slučaju počinitelji se stvarno pojavljuju na sudu, 15 od njih rezultira sa presudom kriv, a u samo 4 od originalnih 1000 slučajeva počinitelj dobija zatvorsku kaznu.

Slika 1 – 3i model

Izvor: Ratcliffe, 2008, s. 110

Ratcliff (2008) prefira ovaj poslovni model pred drugim modelima organizacije rukovođenja policijskim poslovima⁶ i unutar toga predlaže 3i model (slika 1). Naziv ovog modela dolazi od engleskih riječi interpret (protumačiti), influence (utjecati) i impact (udariti). Kriminalističko obavještajni odjeli provodeći svoje mjere i radnje (prikupljanje, obradu i analizu podataka) tumače kriminalno okruženje na području svog djelovanja i na temelju tako prikupljenih i analiziranih podataka dostavljaju finalni obavještajni proizvod s ciljem utjecaja na donositelja odluke, odnosno rukovoditelja policijskog organa kako bi organizirao posao, odnosno planirao i rasporedio resurse u smislu optimalnog udara na kriminalno okruženje. Ako se želi istinsko vođenje policijskih poslova temeljeno na inteligenciju sve tri komponente 3-i modela moraju postojati.

Mjerila razbijanja organiziranog kriminaliteta su izrazito relativna.⁷ Tradicionalna mjerenja broja riješenih kaznenih djela, presuda i uhićenja, kao i količine zaplijene

⁶ Vidi (Ratcliff, 2008, s. 65-82) Komparativni prikaz ILP sa Standardnim modelom policijskih poslova, Policijskim poslovima okrenutim zajednici, Problemski-orijentiranim policijskim poslovima, Compstat.

⁷ Npr, u kasnim 1980-im DEA je osnovala vlastitu banku u sting operaciji kako bi dovela u iskušenje narkokrijumčare da peru novac. Operacija Green Ice (Zeleni led) je bila tako uspješna da su prikriveni istražitelji oprali 20 milijuna US\$ novca kolumbijskih narko-kartela. Operacija Green Ice je u konačnici dovela do uhićenja sedam vrhunskih finansijskih menadžera Kali kartela, zaplijenom više od 50 milijuna US\$ u imovini širom svijeta i uhićenjem 177 osoba. Naknadna operacija Green Ice II, postigla je dodatnih 109 uhićenja i zaplijenu preko 13.000 funti kokaina (op.a. 5.900 kg) i 15,6 milijuna US\$ gotovog novca. Po svim tradicionalnim mjerilima ovo su bile uspješne operacije, kako bilo Levi i Maguire (Levi, M., & Maguire, M. (2004). Reducing and preventing organized crime: An evidence-based critique. *Crime, Law and Social Change*, 41 (5), 397-469.) su naglasili da su zapljene bile neznačajne s obzirom da Ujedinjeni Narodi procijenjuju kako je godišnji profit Kali kartela oko 300 milijardi US\$ (Ratcliffe 2008, 205).

robe nezakonitog porijekla su nužna, ali ne dovoljna za razumijevanje utjecaja provođenja zakona kojem nedostaje kontekst.⁸ Poseban problem čine tržišna kaznena djela gdje ne postoje precizna sredstva za mjerenje opsega tržišnog tipa djela. Brojke zapljena pokazuju minimum količine roba u ovim tržištima (Stelfox, 1998). S druge strane "obavještajni poslovi su često ukratko anonimni poslovi i svakako poslovi gdje se uspjeh ne može mjeriti statistički ili po naslovima, ili dajući medalje ili uvažavanje" (Rudman, 2004, s. 70). Pitanja povjerljivosti ograničavaju pristup policijskim informacijama akademskim istraživačima. Većina akademskih autsajdera ostaje u nemogućnosti da pristupi osnovnim podacima dobivenim tajnim nadzorom kroz prikrivena opserviranja, infiltracije, informatore, prebjege, prisluškivanja telefona, skrivene mikrofone i druge istražiteljske tehnike (Klerks, 2007). Također, pisanje i istraživanje o provođenju policijskih poslova koncentriralo se na policijske aktivnosti mnogo više nego na informacije i obavještajne aktivnosti (Gill, 1998). Iz navedenih razloga razvidno je da je metodologija za analizu implementacije kriminalističko-obavještajnih poslova specifična i da može obuhvatiti neke dimenzije i aspekte, a nikako dati jednoznačan odgovor.

METODOLOGIJA

Kriminalističko-obavještajni poslovi u XXI. stoljeću svoju funkciju u suzbijanju organiziranog kriminaliteta našli su u svim agencijama za sprovođenje zakona u Bosni i Hercegovini. Oformljenjem specijaliziranih odjela-jedinica koje se bave prikupljanjem i analizom kriminalističko-obavještajnih podataka bez sumnje prepoznata je važnost i značenje ove vrste metodološkog pristupa u radu policije. Korištena metodologija istraživanja implementacije kriminalističko-obavještajnih poslova treba dati odgovor na pitanja:

- ispunjavaju li kriminalističko-obavještajni poslovi zadatak im funkciju suvremenih sigurnosnih izazova suzbijanja organiziranog kriminaliteta;
- koje objektivne značajke nedostaju trenutnim modalitetima ustroja i rada, a čije ispunjenje bi moglo doprinijeti boljim rezultatima rada?

Predmet istraživanja predstavljaju tri zasebne, neovisne policijske organizacije sa južnog područja Bosne i Hercegovine, odnosno Uprave policija Ministarstava unutarnjih poslova Hercegovačko-neretvanske županije, Županije zapadno-

⁸ Castle (2008, s. 141-142) kao dobru metodu navodi SLEIPNIR koju koristi kriminalističko-obavještajna zajednica Kanade. SLEIPNIR metoda pruža dobro-artikulirani poboljšani set operativnih definicija ili "poslovnih pravila" koji se odnose na attribute organiziranih kriminalnih skupina (uključujući nasilje, korupciju, mobilnost, koheziju, specijalizirane vještine i druge kapacitete) koji se mogu pratiti kroz vrijeme. No ona zbog navedenog nije prikladna za akademska istraživanja i također ima druge nedostatke.

hercegovačke i Herceg-bosanske županije (u daljem tekstu HNŽ, ŽZH i HBŽ). Što se tiče političke organizacije radi se o tri županije-kantona u okviru Federacije Bosne i Hercegovine. U kriminalističkom smislu suvremenih sigurnosnih izazova manifestiranih transnacionalnim organiziranim kriminalitetom područje istraživanja nalazi se na "Balkanskoj ruti" kretanja krijumčarenih roba i ljudi.

Razlog izbora za analizu implementacije kriminalističko-obavještajnih poslova putem navedenih agencija za sprovođenje zakona nalazimo u činjenici da se radi o temeljnim policijskim organizacijama koje u svojoj organizacijskoj strukturi imaju sve elemente koji bi trebali sudjelovati u prikupljanju obavještajnih podataka (temeljnu policiju, prometnu policiju, teritorijalno razvijenu kriminalističku policiju). Korištenje ovih elemenata naravno nije ekskluzivno pravo uprava policije kojim pripadaju. Istom kriminalističkom infrastrukturom u prikupljanju kriminalističko-obavještajnih podataka mogu se koristiti i druge agencije za sprovođenje zakona (MUP FBiH, SIPA, GP BiH, UIO itd) putem zahtjeva koje mogu zvanično uputiti prema lokalnim upravama policije. S obzirom da se radi o neovisnim policijskim organizacijama sve analize stanja kriminaliteta rađene su sukladno statističkim podacima-evidencijama kakvi se vode u njima. Komparativnim prikazom implementacije ukazuje se na dobre i loše postavke poslova u sve tri, istraživanjem obuhvaćene, uprave policija.

Putem ureda za odnose sa javnošću prikupljeni su podaci o stanju kriminaliteta u periodu 2000-2008 godina. Godina uvođenja kriminalističko-obavještajnih poslova u većini županijskih uprava policije bila je 2004. s tim da se u HBŽ već u 2003. godini ustrojava tzv. Odjel za informacijsku potporu (u kriminalističkom smislu, a ne informatičkom).

Kako je prikazano ne postoje jednoznačna, jednoobrazna, precizna mjerila organiziranog kriminaliteta na određenom području, a isto tako niti mjerila učinkovitosti rada policije ili određenih njezinih segmenata koji se bave organiziranim kriminalitetom. Međutim, postoje određena mjerila putem kojih se može izvršiti analiza stanja kretanja organiziranog kriminaliteta u ukupnoj masi kaznenih djela, te komparacija između istraživanih podskupina. Jedno od mjerila razbijanja organiziranog kriminaliteta jest spomenuti broj uhićenja, presijecanja krijumčarskih kanala i sl. koji se manifestira brojem prijava kaznenih djela. Ovim rezultatima trebali su doprinijeti i kriminalističko-obavještajni odsjeci kroz svoj sustavan rad. Analizom korelacija utvrđivane su statistički značajne razlike, odnosno uzročno-posljedične veze između ukupne mase kriminaliteta, kaznenih djela općeg kriminaliteta (po prijavi žrtve ili druge zainteresirane osobe) i kaznenih djela kriminaliteta sa elementima organiziranosti (kaznena djela sa informativnim deficitom po pitanju prijava policiji) u vremenskom razdoblju 2000-2008 godina.

Metodologija razvrstavanja kaznenih djela odnosi se na heurističku dimenziju kriminalističko-obavještajnih poslova. Priroda kaznenih djela općeg kriminaliteta u kojoj postoji direktna zainteresiranost žrtve za prijavu djela, uvažavajući okolnosti

prirode pojedinih djela za koja je karakteristična velika tamna brojka (npr. kaznena djela silovanja), ne postavlja potrebu kriminalističko-obavještajnim poslovima u smislu otkrivanja kaznenih djela, te time ne utječu na godišnji broj prijavljenih djela po općem kriminalitetu. Kriminalističko-obavještajni poslovi imaju prostor za djelovanje po općem kriminalitetu u taktičkom smislu informacijske podrške za rasvjetljavanje pojedinih djela, pronalaska počinitelja u bijegu, otkrivanja skladišta ukradene robe itd. Ne postojanje korelacije između kaznenih djela organiziranog kriminaliteta i ukupne mase kriminaliteta može se objasniti ne pridavanjem dovoljne mjere pozornosti prema djelima organiziranog kriminaliteta. Rezultati se zbog preglednosti prikazuju grafički. Također, analizira se trend godišnjeg pisanja kriminalističko-obavještajnih izvješća.

Uporedo sa obradom statističkih zahtjeva uredima za odnose sa javnošću istraživanih uprava policije upućeni su anketni upitnici sa pitanjima za rukovoditelje odsjeka kriminalističko-obavještajnih poslova. Pitanja u anketnim upitnicima odnose se na objektivne okolnosti koje mogu utjecati na rad kriminalističko-obavještajnih odsjeka. Determiniranje objektivnih čimbenika koji utječu na rad i rezultate odsjeka je prvi korak na poboljšanju rada. Subjektivni čimbenici, vezani uz dnevno-političke ili opće-političke prilike, izbor kadrovskih resursa i vođenje kadrovske politike, unutarnje hijerarhijske odnose i sl. nisu obuhvaćeni istraživanjem. Loša strana anketiranja kao načina prikupljanja podataka jest što ispitanici daju očekivane ili društveno prihvatljive odgovore, u ovom slučaju odgovore prihvatljive instanci koja je hijerarhijski iznad njih. S druge strane kritičan stav prema vlastitom radu je prvi korak k unapređenju rada.

REZULTATI

S obzirom na okolnost da se radi o neovisnim tijelima policije, očekivano je bilo da se statistički podaci na godišnjoj razini vode prema načelima rada važećim za pojedinu upravu policije. Uvažavajući navedenu okolnost klasifikacija djela u podskupine je rađena na način da se bar približno statistički podaci dovedu u istovjetne podskupine kaznenih djela.

Tablica 1: Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a HNŽ u razdoblju 2000-2008 godina

Godina	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupno	1682	1475	1702	1965	1897	1689	2064	2027	1874
Podskupina 1	1327	1179	1312	1363	1330	1088	1378	1429	1307
rel. (%)	79%	80%	77%	69%	70%	64%	67%	70%	70%
Imovinska kd	1115	949	1065	1085	1095	830	1149	1179	1062
Podskupina 2	355	296	390	602	567	601	686	598	567
rel. (%)	21%	20%	23%	31%	30%	36%	33%	30%	30%
Kd droga	17	26	34	63	97	146	245	145	120

Izvor: statistički podaci MUP HNŽ, Uprava policije

U tablici 1 prikazani su statistički podaci broja prijavljenih kaznenih djela od strane Uprave policije MUP-a HNŽ u razdoblju 2000-2008 godina. Klasifikacija djela izvršena je prema načinu saznanja za kazneno djelo. Ukupnoj brojci kaznenih djela iz oblasti općeg kriminaliteta gdje žrtva ili druga zainteresirana osoba (svjedok, žrtvi bliska osoba i sl.) podnosi prijavu policiji pridodana su i određena djela koja inače pripadaju organiziranom kriminalitetu, npr. broj ukradenih vozila sa područja iz nadležnosti zbog postojanja prijave policiji (podskupina 1). U podskupini 2 nalaze se kaznena djela sa obilježjima organiziranog kriminaliteta (narkokriminalitet, gospodarski kriminalitet i dr.), odnosno djela za koja postoji informacijski deficit po prijavi policiji. U podskupini 1 posebno je istaknuta skupina imovinskih kaznenih djela, a u podskupini 2 kaznena djela iz domena kriminaliteta droga, zbog izjave rukovoditelja kriminalističko-obavještajnih poslova u anketnom upitniku prema kojoj se Odsjek najvećim dijelom bavio kriminalitetom droga.

Tablica 2: Pearsonov koeficijent korelacije podskupina kaznenih djela prijavljenih od strane MUP-a HNŽ

		Ukupno	Podskupina 1	Imovinska kd	Podskupina 2	Kriminalitet droga
Ukupno	Pearson	1,000	,748*	,689*	,857**	,688*
	Sig.	,	,020	,040	,003	,041
Podskupina 1	Pearson	,748*	1,000	,985**	,299	,178
	Sig.	,020	,	,000	,435	,648
Imovinska kd	Pearson	,689*	,985**	1,000	,225	,166
	Sig.	,040	,000	,	,561	,669
Podskupina 2	Pearson	,857**	,299	,225	1,000	,852**
	Sig.	,003	,435	,561	,	,004
Kriminalitet droga	Pearson	,688*	,178	,166	,852**	1,000
	Sig.	,041	,648	,669	,004	,

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

U tablici 2 nalaze se SPSS-om izračunati koeficijenti korelacije za podskupine kaznenih djela iz tablice 1. U tablici 3 prikazan je broj prijavljenih kaznenih djela od strane Uprave policije MUP-a ŽZH u razdoblju 2000-2008 godina. U podskupini 2 nalaze se kaznena djela "nevidljivog" kriminaliteta.⁹ Podskupinu 1 čine sva ostala kaznena djela. Kako se vidi iz nomenklature ekstenzivno je tumačeno za određena djela da pripadaju organiziranom kriminalitetu, te je unatoč tomu nizak postotni udjel podskupine 2 u ukupnoj masi. Unutar podskupine 1 posebno su izdvojena kaznena djela imovinskog kriminaliteta.

⁹ Trgovina ljudima, Krijumčarenje osoba, Krivotvorenje novca, Nedoželjena uporaba autorskih prava (KZ BiH), te Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, Posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga, Povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti, Nesavjesno gospodarsko poslovanje, Prijevara u gospodarskom poslovanju, Zloupotreba ovlasti u gospodarskom poslovanju, Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke, Nedopuštena trgovina, Porezna utaja, Iznuda, Prikrivanje, Zloupotreba osiguranja, Krivotvorenje isprave, Posebni slučajevi krivotvorenja isprave, Zloupotreba položaja i ovlasti, Primanje dara i drugih oblika koristi, Davanje dara i drugih oblika koristi, Pronevjera u službi, Nesavjestan rad u službi, Krivotvorenje službene isprave (KZFBiH).

Tablica 3: Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a ŽZH u razdoblju 2000-2008 godina

Godina	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupno	303	326	384	392	418	339	335	356	394
Podskupina 1 rel. (%)	225 74%	283 87%	343 89%	355 91%	347 83%	297 88%	285 85%	301 85%	342 87%
Imovinska kd	155	184	258	263	217	207	228	208	218
Podskupina 2 rel. (%)	78 26%	43 13%	41 11%	37 9%	71 17%	42 12%	50 15%	55 15%	52 13%

Izvor: statistički podaci MUP ŽZH, Uprava policije

Tablica 4 prikazuje izračune koeficijenata korelacije na identičan način kao u tablici 2.

Tablica 4: Pearsonov koeficijent korelacije podskupina kaznenih djela prijavljenih od strane MUP-a ŽZH

		Ukupno	Podskupina 1	Imovinska kd	Podskupina 2
Ukupno	Pearson	1,000	,944**	,697*	-,133
	Sig.	,	,000	,037	,732
Podskupina 1	Pearson	,944**	1,000	,839**	-,452
	Sig.	,000	,	,005	,222
Imovinska kd	Pearson	,697*	,839**	1,000	-,638
	Sig.	,037	,005	,	,065
Podskupina 2	Pearson	-,133	-,452	-,638	1,000
	Sig.	,732	,222	,065	,

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

U tablici 5 prikazan je broj prijavljenih kaznenih djela od strane Uprave policije MUP-a HBŽ u razdoblju 2000-2008 godina. Klasifikacija na podskupine 1 i 2 urađena je prema statističkim podskupinama kakvu vodi Uprava policije HBŽ.

Tablica 5: Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-A HBŽ u razdoblju 2000-2008 godina

Godina	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupno	854	775	714	756	869	867	785	730	580
Podskupina 1	753	677	580	685	702	731	640	627	488
rel. (%)	88%	87%	81%	91%	81%	84%	82%	86%	84%
Imovinska kd	531	510	426	438	462	481	424	404	234
Podskupina 2	101	98	134	71	167	136	145	103	92
rel. (%)	12%	13%	19%	9%	19%	16%	18%	14%	16%

Izvor: statistički podaci MUP HBŽ, Uprava policije

U podskupini 1 nalaze se kaznena djela općeg kriminaliteta, a u podskupini 2 kaznena djela organiziranog kriminaliteta, gospodarskog kriminaliteta i zlorupaba droga. Unutar podskupine 1 posebno su izdvojena kaznena djela imovinskog kriminaliteta.

Tablica 6: Pearsonov koeficijent korelacije podskupina kaznenih djela prijavljenih od strane MUP-a HBŽ

		Ukupno	Podskupina 1	Imovinska kd	Podskupina 2
Ukupno	Pearson	1,000	,945**	,874**	,479
	Sig.	,	,000	,002	,192
Podskupina 1	Pearson	,945**	1,000	,909**	,165
	Sig.	,000	,	,001	,672
Imovinska kd	Pearson	,874**	,909**	1,000	,196
	Sig.	,002	,001	,	,614
Podskupina 2	Pearson	,479	,165	,196	1,000
	Sig.	,192	,672	,614	,

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

U tablici 6 prikazani su izračuni koeficijenata korelacije na identičan način kao u tablici 2 i 4. Tablica 7 prikazuje broj sačinjenih kriminalističko-obavještajnih izvješća u razdoblju 2003-2008 godina u pojedinoj upravi policije koja je obuhvaćena istraživanjem.

Tablica 7: Broj sačinjenih kriminalističko-obavještajnih izvješća u razdoblju 2003-2008 godina

Godina	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HNŽ		421	695	265	470	390
ŽZH		186	494	388	160	239
HBŽ	266	449	735	336	537	484

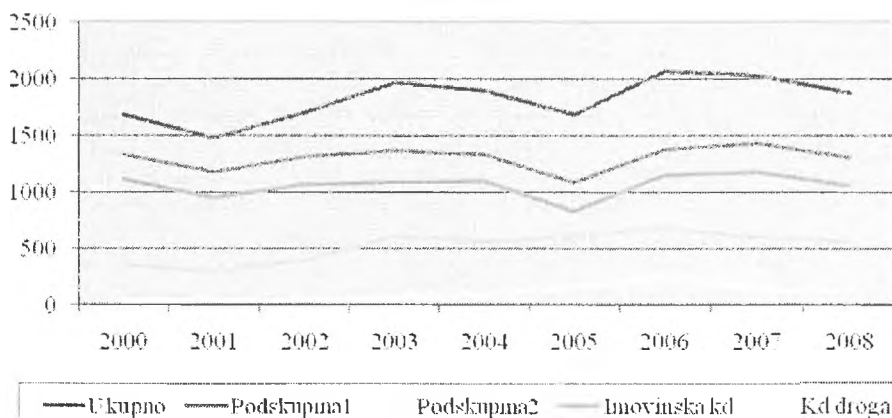
Izvor: statistički podaci Uprava policije MUP-a HNŽ, ŽZH i HBŽ,

Anketa rukovoditelja kriminalističko-obavještajnih poslova je izvršena putem anketnog upitnika prikazanog u tablici 8 (prilog) u kojoj se nalaze i odgovori iz pojedinih uprava policije obuhvaćenih istraživanjem.

ANALIZA REZULTATA

Na grafikonu 1 nalaze se podaci iz tablice 1, odnosno broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a HNŽ u razdoblju 2000-2008 godina. Kako se može primjetiti trend imovinskih kaznenih djela je gotovo identičan trendu kd iz podskupine 1. Trend ukupne mase kriminaliteta prati navedena dva trenda. Trend druge podskupine kaznenih djela prati trend kaznenih djela kriminaliteta droga naročito od 2003-2008 godine.

Grafikon 1 Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a HNŽ u razdoblju 2000-2008 godina

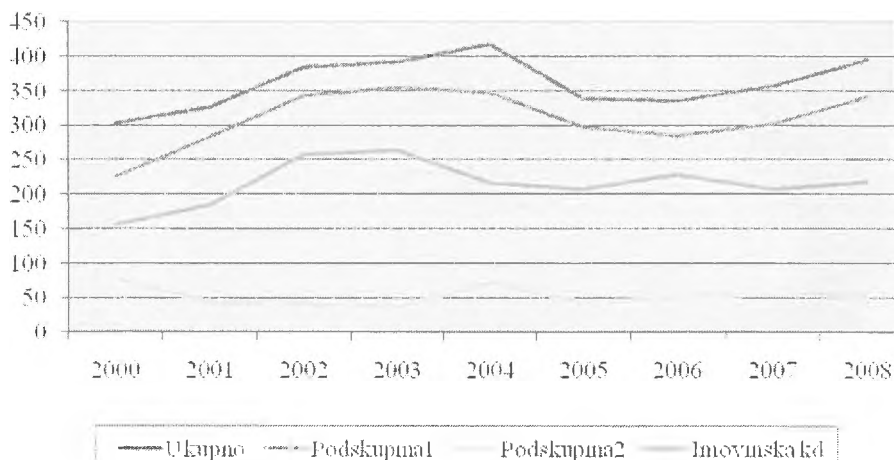

Provedenom analizom i računanjem Pearsonovog koeficijenta korelacije uočeno je da se za razdoblje 2000-2008 ukupna masa kriminaliteta nalazi u statistički značajnoj korelaciji sa svim drugim varijablama. Ovo znači da postoji uzročna veza

između svih grupiranih podskupina kriminaliteta prema ukupnoj masi kriminaliteta. Može se izvući zaključak da su organizirani i gospodarski kriminalitet statistički značajno zastupljeni u ukupnoj masi kaznenih djela prijavljenih od strane MUP-a HNŽ, odnosno da se pridaje pozornosti istraživanju organiziranog kriminaliteta. Daljnjim analizama vidljivo je kako između imovinskog kriminaliteta i podskupine 1 postoji statistički značajna vrlo visoka korelacija, te se može zaključiti da je broj kaznenih djela u podskupini 1 pod direktnim utjecajem imovinskog kriminaliteta. Nadalje vidljiva je statistički značajna korelacija između kriminaliteta droga i kriminaliteta iz podskupine 2, te se može izvući sličan zaključak da je broj kaznenih djela iz podskupine 2 pod direktnim utjecajem broja prijave po drogi.

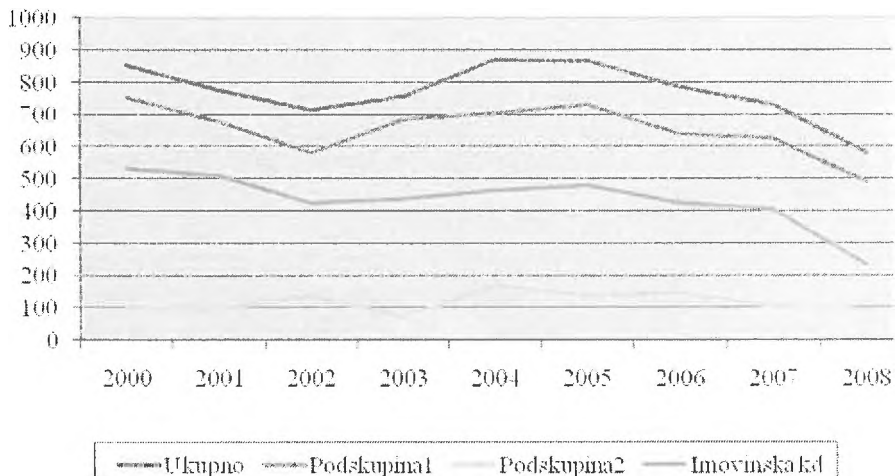
Trend kretanja ukupne mase kriminaliteta prijavljenog od strane MUP-a ŽZH (Grafikon 2) prati trend kretanja kaznenih djela grupiranih u podskupinu 1, koja je sličnog trenda imovinskim kaznenim djelima uz određena odstupanja. Pearsonov koeficijent korelacije pokazuje visoku statistički značajnu korelaciju između ukupne mase kriminaliteta i kaznenih djela iz podskupine 1, te imovinskih kaznenih djela, dok je korelacija sa kaznenim djelima iz podskupine 2 negativna i nije statistički značajna. Ovo može značiti dvije stvari: ili područje ŽZH nije pogođeno organiziranim kriminalitetom, ili se organiziranom kriminalitetu ne pridaje značaj, a aktivnosti policije se zadržavaju na području vidljivog, uličnog kriminaliteta, obuhvaćenog općim kaznenim djelima. Odgovor na ovu dilemu moraju dati kriminalističko-obavještajni poslovi što predstavlja strateški intelligence za rukovoditelja-Ravnatelja policije ŽZH.

Grafikon 2. Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a ŽZH u razdoblju 2000-2008 godina

Analiza trenda u HBŽ gotovo je identična kao u ŽZH (Grafikon 3).

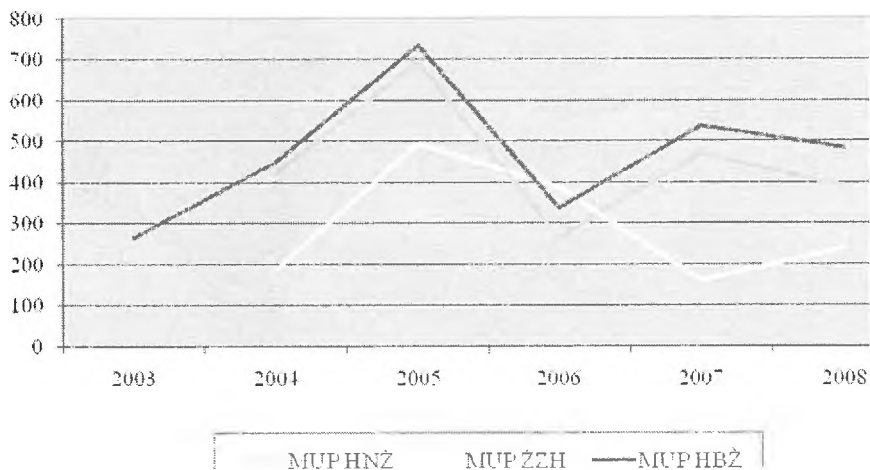
Grafikon 3: Broj prijavljenih kaznenih djela od strane MUP-a HBŽ u razdoblju 2000-2008 godina

Ukupna masa kriminaliteta je pod utjecajem kaznenih djela iz podskupine 1, gdje postoji statistički značajna korelacija, a djela iz podskupine 1 su u statistički značajnoj korelaciji sa imovinskim kaznenim djelima iz čega se može izvući zaključak o postojanju kauzalne veze. Kriminalitet obuhvaćen kaznenim djelima iz podskupine 2 je u pozitivnoj korelaciji prema ukupnoj masi kriminaliteta, ali statistički neznačajnoj, te postoji ista dilema kao kod ŽZH, na koju odgovor u vidu strateškog intelligenca moraju dati kriminalističko-obavještajni poslovi.

Grafikon 4 prikazuje broj sačinjenih kriminalističko-obavještajnih izvješća od strane tri promatrane uprave policije. Trendovi pisanja izvješća su identični u slučajevima HNŽ i HBŽ, a vrlo slični ŽZH. Analizom trenda vidljivo je da nakon godine uvođenja nastupa pristup pisanju izvješća pun entuzijazma koje svoj vrhunac doživljava u drugoj godini postojanja (u HBŽ treća godina). Potom slijedi drastičan pad u HNŽ i HBŽ, a nešto sporiji u ŽZH. Nakon pada na početnu razinu slijedi lagani rast. Ovaj drastičan pad iz treće godine tumačimo razočaranjem službenika policije koji su u drugoj godini pokazali volju i htijenje za pisanjem izvješća. Budući da vjerojatno nisu dobijali povratnu informaciju, niti primjetili manifestaciju na terenu koja je proistekla iz njihovog zalaganja na ovom području rada, policijski službenici su izgubili volju za pisanjem krim. obavještajnih izvješća. Također vidljivo je kako brojčano manja Uprava policije HBŽ sačinjava veći broj kriminalističkih izvješća od brojčano veće Uprave policije HNŽ.

Grafikon 4: Broj sačinjenih krim.-obavještajnih izvješća u razdoblju 2003-2008. godina

Anketiranjem rukovoditelja kriminalističko-obavještajnih poslova u tri promatrane uprave policije smjeralo se dobiti odgovore koji mogu determinirati moguće objektivne okolnosti čija modifikacija ili potpuna izmjena može doprinijeti boljim rezultatima. Treba naglasiti da je ispitanicima naglašeno kako na pitanja za koja smatraju da zadiru u područje službene tajne ne trebaju davati odgovore.

U prvoj skupini pitanja razmatrana je veličina i ustroj odsjeka krim. obavještajnih poslova. Rukovoditelji dvaju odsjeka (HNŽ i ŽZH) smatraju da nemaju dovoljan broj uposlenih dok prema mišljenju rukovoditelja iz HBŽ Odsjek kriminalističko-obavještajnih poslova s obzirom na važeće ustrojstvo funkcionira sa dovoljno uposlenih. Struktura obavještajne jedinice mora osigurati izvođenje svih funkcija obavještajnog procesa. U skladu s tim rukovoditelji u HBŽ i ŽZH su naveli kako su Odsjeci sistematizirani na način da su osigurane sve funkcije obavještajnog ciklusa (u HNŽ nisu), premda primjerice u ŽZH, kao i u HNŽ nema sistematiziranih radnih mjesta analitičara. Nepostojanje sistematiziranih radnih mjesta analitičara može ali i ne mora biti značajan problem. Rudman (2004, s. 12) naglašava "Obavještajni proces je dinamičan i u većini jedinica osoblje koje je uključeno obavlja više od jedne funkcije." Stajališta smo da ako već nema sistematiziranih radnih mjesta analitičara, unutar raspoloživih kadrovskih resursa morale bi od strane rukovoditelja biti zadužene pojedine ovlaštene službene osobe koje bi radile isključivo analitički posao kroz relativno duži period vremena. Na ovaj način osigurala bi se odgovarajuća kvalitetna funkcija analitike kao značajnog koraka u obavještajnom procesu. U HBŽ postoje sistematizirana radna mjesta analitičara i tu funkciju obavljaju ovlaštene službene osobe. "Premda su neki analitičari ovlaštene službene osobe trend je razvijanje civila analitičara" (Osborne, 2006, s. 7). Ovakav trend može biti

podjednako dobra i loša karakteristika. Gill (2000, s. 239) naglašava "stavljanje preporuka za akciju može biti jednako teško za civile u okruženju ovlaštenih službenih osoba, uzimajući u obzir da analitičari budući da su općenito mlađi, bolje obrađivani i u većem broju žene nego u ostaloj policiji nalaze sebe između čekića loše informiranih menadžera i nakovnja operativnog osoblja." Pored preporuke za akciju koju daje civilni analitičar i određeni zaključci koje donosi često mogu biti razlog preispitivanja, iskazivanja podozrenja, omalovažavanja od strane dugogodišnjih policajaca. U periodu ustrojavanja kriminalističko-obavještajnih poslova, za koje se može reći da još uvijek traje na području Bosne i Hercegovine, dobra praksa bila bi kombinacija navedenog. U analitičkom dijelu jedinice svoje mjesto trebali bi imati i iskusni kriminalistički istražitelji i analitičari zaposleni iz građanstva kao neovlaštene službene osobe.

Nadalje u HNŽ postoji posebno sistematizirano radno mjesto dokumentalista (službenika zaduženog za organizaciju i vođenje pismohrana, uredske poslove i sl.) dok u ŽZH i HBŽ takvog radnog mjesta nema. Potrebno je istaknuti da je kriminalističko-obavještajne istražitelje i analitičare neophodno osloboditi dnevnih uredskih poslova kako bi svoju primarnu funkciju što kvalitetnije izvršavali.

U HNŽ i HBŽ kriminalističko-obavještajni poslovi po sistematizaciji postoje ne samo u sjedištu već i u nižim organizacijskim jedinicama - policijskim upravama. U ŽZH policijski službenici zaduženi za krim. obavještajne poslove sistematizirani su samo unutar odsjeka, na razini sektora. Ratcliffe (2008, s. 25) zauzima stajalište prema kojem bi "svaka policijska agencija sa 75 ili više ovlaštenih zaposlenika trebala imati obavještajni kapacitet" što je čini se ispoštovano u promatranim institucijama. S tim u vezi rukovoditelj iz ŽZH je naveo kako s obzirom da ne postoje službenici za kriminalističko-obavještajne poslove u policijskim upravama dinamika obližaka je na razini jednom mjesečno ili češće.

Druga skupina pitanja odnosila se na stanje materijalne opremljenosti odsjeka za kriminalističko-obavještajne poslove. Po pitanju voznog parka u ŽZH i HBŽ stanje je zadovoljavajuće, a u HNŽ nedovoljno potrebama posla. Uvažavajući otežane materijalne prilike u kojima djeluje većina policijskih agencija u državi mišljenja smo da je potrebno iznaći način da se poboljša brojno stanje vozila, pogotovo jer se radi o specifičnim poslovima koji ne zahtijevaju nova, vrhunski opremljena vozila, već naprotiv, s obzirom na prikrivenu stranu prikupljanja podataka, stara, korištena, po modelu i proizvođaču netipična policijska vozila.

Računarska oprema u smislu hardwarea je dobra u HNŽ i HBŽ, a solidna u ŽZH. HNŽ u svom radu koristi i specijalizirani komercijalni software za kriminalističko-obavještajne poslove, ŽZH ne, a za HBŽ nemamo odgovora. Organizacija podataka kroz baze je neophodna i u bitno manje složenim poslovima. Komercijalni softwari za agencije za sprovođenje zakona su na dovoljno visokoj razini da obuhvaćaju sve najznačajnije segmente od interesa. Operativni aspekt dobro organiziranih postojećih, ranije prikupljenih podataka ističe Gill (1998), navodeći kako postoje tri

primarna izvora informacija za jedinice kriminalističko obavještajnih poslova. Prvo, postoji skladište postojećih informacija unutar jedinice ili drugdje u policijskoj zajednici. S obzirom na postojeća učinkovita sredstva korištenja internog kolanja informacija, prethodno je trenutno dostupno, dok pristup potonjem može biti puno teži. Drugo, postoje otvoreni izvori izvan policijske zajednice, prvenstveno dosjei drugih državnih i agencija privatnog sektora. Treće, postoje informacije koje mogu biti prikupljene samo putem prikrivenih sredstava, bilo ljudskih (informanti ili fizičko tajno praćenje) ili tehničkih (npr. presretanje komunikacija). Specijalizirani softverai su neophodno sredstvo analitičarima za provođenje specijaliziranih analiza koje obavljaju kriminalističko-obavještajni poslovi. Peterson (1998) naglašava potrebu za konstantnim unapređenjem tehnika, jer kako organizirani kriminalitet postaje sofisticiraniji u svojim nezakonitim i poslovnim poduhvatima, analitičari će biti pred izazovom izmišljanja novih metoda otkrivanja takvih poslova.

Pitanje uredskih prostorija za kriminalističko-obavještajne poslove nije jednoznačna kategorija u smislu prostora potrebnog za "normalan" rad. Glavna značajka uredskih prostorija za kriminalističko-obavještajne poslove usko je vezana uz pitanje sigurnosti, a odnosi se na onemogućenje pristupa osobama bez ovlaštenja. Rudman (2004) naglašava kako je sigurnost poseban problem za obavještajne odjele – sigurnost osoblja, ureda, dosjea i operacija. U tom smislu Klerks (2007, s. 92) ističe kako "organizirane kriminalne skupine pokazuju značajan interes u otkrivanju vladinih namjera i mogućnosti prema njima. Poznato je da su aktivno sabotirali tekuće istrage kroz špijunažu, zastrašivanje i nasilje." Klerks (2007) je sistematizirao razloge za povjerljivost podataka unutar konteksta provođenja zakona, u posebnoj mjeri kriminalističko-obavještajnih poslova:

1. Zaštita osjetljivih izvora, kao što su informatori;
2. Potreba da se izbjegne otkrivanje određenih metoda i tehnika, što bi reduciralo njihovu učinkovitost;
3. Držanje kršitelja zakona dalje od saznanja razine policijskog poznavanja i područja interesa;
4. Potreba pridržavanja pravila treće strane npr. zabrane retransmitiranja informacija dobivenih od partnera po uvjetima povjerljivosti;
5. Zakonski zahtjevi zaštite privatnosti subjekata;
6. Briga za sigurnost policijskog osoblja i objekata;
7. Potreba zaštite tekućih istraga;
8. Potreba izbjegavanja pogrešnih interpretacija npr. u slučaju draft verzija i druge interne korespodencije;
9. Želja za izbjegavanjem birokracije i dodatne papirologije;
10. Slučaj očigledne trivijalnosti, potreba za izbjegavanjem gubljenja dragocjenog vremena i resursa;
11. Želja za zadržavanjem kontrole nad informacijama i izbjegavanje izlaganja drugim stranama administracije ili "suparnicima" (kao u: organizirani kriminalitet je naš prerogativ);

12. Želja za izbjegavanjem otkrivanja grešaka i vulnerabilnosti subjektivim odvjetnicima;
13. Želja za skrivanjem nekompetencija ili drukčije rečeno izbjegavanje sramoćenja;
14. Želja da se sakrije i prikrije neprikladno, neregularno ili nezakonito ponašanje.

U HBŽ uredske prostorije su s obzirom na rečeno ocjenjene kao dobre, u ŽZH zadovoljavajuće, a u HNŽ nedovoljne. Sigurnost dosjea, osoblja i operacija štiti se između ostalog i adekvatnim radnim prostorom službenika.

Treća skupina pitanja odnosi se na stanje obučenosti kadrova na svim razinama kada su u pitanju perspektive i dosezi kriminalističko-obavještajnih poslova. Obuka se ne odnosi samo na osoblje kriminalističko-obavještajnih jedinica već obično obuhvaća i obuku pozorno-patrolne službe, te rukovoditelja. Rudman (2004) predlaže područja obuke za svaku razinu:

Za patrolno osoblje, opći obavještajni program obučavanja bi trebao biti fokusiran na:

- raspršivanje misterije obavještajnog,
- poticanje suradnje ne-obavještajnog osoblja,
- točnost i savjesnost ne-obavještajnog osoblja.

Za obavještajne službenike program obučavanja bi se trebao fokusirati na:

- trenutne i potencijalne aktivnosti organiziranog kriminaliteta i uloge obavještajnih poslova u borbi protiv njih,
- službenu korupciju kao ključni element uspjeha organiziranog kriminaliteta,
- analitičke tehnike kao osnovni alat obavještajnih jedinica,
- učinkovito pisanje izvješća.

Rukovodna razina obučavanja bi se trebala fokusirati na temu: šta obavještajni poslovi mogu učiniti za rukovodni nivo?

Kada je u pitanu specijalizirana obuka vezano za kriminalističko-obavještajne poslove u promatranim upravama policije utvrđeno je kako je osoblje odsjeka u HNŽ i HBŽ prošlo vrlo solidne obuke dok su u ŽZH postojali programi obučavanja, ali nedovoljni. Policijski službenici izvan kriminalističko-obavještajnih odsjeka u HBŽ su također prošli solidnu obuku, a u HNŽ i ŽZH pružena obuka cijeni se nedovoljnom. U iste dvije županije nije bila osigurana edukacija za rukovodni kadar, za razliku od HBŽ.

Četvrta skupina pitanja odnosi se na određena operativno-taktička načela. Obavještajni ciklus započinje podnošenjem zahtjeva od strane klijenta ili samoinicijativnim radom obavještajnih službenika. Obavještajni zahtjevi su strukturirani pristupi prikupljanju i obradi informacija o pojedinom pitanju ili osobi. Oni se često razdvajaju na strateške obavještajne zahtjeve i taktičke obavještajne zahtjeve (Ratcliffe, 2008). Rukovoditelji kriminalističko-obavještajnih odjela sve tri promatrane uprave policija naveli su da oni zaprimaju konkretne zahtjeve-ciljeve. Detaljniji uvid u broj zahtjeva od različitih korisnika u odnosu na samoinicijativni rad odjela pokazuje da u HNŽ, prema navodima rukovoditelja, 95% aktivnosti proistječe iz samoinicijativnog rada, 2% zahtjeva-ciljeva u radu postavlja načelnik Sektora kriminalističke policije, 3% šefovi drugih linija rada u Sektoru kriminalističke policije, dok Ravnatelj Uprave policije i šefovi drugih ustrojbenih jedinica (npr, policijskih uprava) zahtjeve nisu postavljali. Ovaj odnos smatramo nepovoljnim jer korisnici-klijenti daju sliku nepovjerenja u kompetencije vlastitog kriminalističko-obavještajnog odjela. U ŽZH slika je povoljnija. Na samoinicijativni rad Odsjeka odlazi 40% aktivnosti. Po 20% aktivnosti provodi se temeljem zahtjeva načelnika Sektora kriminalističke policije i šefova drugih ustrojbenih jedinica (policijskih uprava i sl.). Aktivnosti po zahtjevima šefova drugih linija rada u istom Sektoru su činili 15%, a aktivnostim po direktnim zahtjevima ravnatelja policije činili su 5% ukupnih aktivnosti. Odnos smatramo kvalitetno raspoređenim uz naznaku da bi dobra praksa bila povećanje broja aktivnostim temeljem zahtjeva odnosno postavljenih ciljeva od strane ravnatelja Uprave policije. Za HBŽ nemamo odgovora.

Kriminalističko-obavještajne jedinice moraju biti spremne da koriste sve raspoložive izvore za prikupljanje podataka o organiziranom kriminalitetu. Pozorno-patrolna djelatnost, odnosno temeljna policija može biti naročito korisna u dnevnom prikupljanju kriminalističko-obavještajnih podataka. Uniformirana policija bi u načelu trebala izvjestiti uočene aktivnosti u stambenim ili poslovnim objektima koje koriste poznati vođe organiziranog kriminaliteta na njihovom rajonu. Podaci bi se trebali odnositi na kontakte osoba, identitet poznatih i identifikacijske podatke nepoznatih osoba sa kojima kontaktiraju uključujući reg. oznake vozila koje koriste, karakteristične znake itd. Oni nisu ograničeni samo na neposredno opažanje. Korištenje vlastitih informatora je također poželjno. Ovo je primjer izvora informacija koji je relativno jeftin, ali može biti koristan kroz vrijeme kako se gradi lista poznatih i nepoznatih suradnika koji se mogu dalje kategorizirati. Prednost korištenja pozornika jest što su poznati na tom području i što ne izazivaju sumnju na opserviranje od strane nositelja organiziranog kriminaliteta.

Voljni moment za pisanje kriminalističko-obavještajnih obrazaca od strane uniformirane policije u HBŽ i ŽZH je solidan, dakle osrednji, dok u HNŽ je konstatiran kao vrlo slab ili nikakav. U Svezi s tim istraženo je obraćaju li se službenici Odsjeka za kriminalističko-obavještajne poslove zahtjevima za prikupljanje podataka temeljnoj policiji. Utvrđeno je kako u HNŽ i ŽZH takva praksa ne postoji za razliku od HBŽ, što može biti jedan od razloga slabog voljnog momenta. "Obavještajna jedinica ne bi smjela biti hermetički zatvorena, u

potpunosti samodovoljna jedinica, koja živi sama za sebe, reciklirajući svoj vlastiti zagušljivi zrak za opstanak" (Rudman, 2004, s. 37). Policijski službenici Odsjeka bi morali postavljati zahtjeve uniformiranim policajcima i time pokazati interes za onim što oni rade, a korisnost takve prakse bi morao promovirati visoki menadžment policijskih agencija. Grafički prikaz trenda pisanja kriminalističko-obavještajnih izvješća pokazao je značajan rast u drugoj godini, a potom drastičan pad u trećoj kod svih promatranih uprava policije, što se također može tumačiti nedobijanjem povratne informacije kroz pokazivanje zainteresiranosti za dostavljene podatke. Voljni moment za pisanje kriminalističko-obavještajnih izvješća od strane kriminalističke policije izvan Odsjeka za kriminalističko-obavještajne poslove u HBŽ je ponovno ocijenjen kao solidan dok je u HNŽ i ŽZH vrlo slab ili nikakav. (Ne)voljnost za pisanjem je karakteristika i puno naprednijih zemalja. Maguire i John (2004) su proveli anketu među policajcima u tri policije kao post-implementacijsku studiju nacionalnog obavještajnog modela Velike Britanije. Oni su pronašli da je 83% ispitanika (koji nisu pripadali obavještajnim jedinicama) izjavilo da su sačinili obavještajno izvješće najmanje jednom mjesečno. Svega jedan od osam ovih je sačinio najmanje deset mjesečno.

U promatranim upravama policije za pisanje kriminalističko-obavještajnih izvješća koriste se istovjetni obrasci za sve podvrste policije tzv. 4x4 obrazac. Rudman (2004) predlaže korištenje posebnih tipiziranih izvješća za pripadnike temeljne policije, drugačijeg formata i boje papira. Obrasci bi trebali biti jednostavniji za unos, a u sklopu djelatnosti koju obavljaju (patrola, ophodnja i sl.) trebalo bi biti predviđeno vrijeme na kraju smjene za pisanje ovih obrazaca. Inače u ukupnom broju sačinjenih kriminalističko-obavještajnih izvješća u HNŽ i ŽZH 20% su sačinili službenici Odsjeka, a 80% druge ovlaštene službene osobe, dok je u HBŽ ovaj odnos 40:60% u korist drugih ovlaštenih službenih osoba. Dobra praksa koju provode sve promatrane uprave policije jest da se kriminalističko-obavještajna izvješća dostavljaju direktno na Odsjek krim. obavještajnih poslova što svakako doprinosi sigurnosti operacija i osoblja. Sigurnost osoblja i operacija postiže se i dodjeljivanjem šifri za potpis autora kriminalističko-obavještajnih izvješća i u sve tri uprave policije svim ovlaštenim službenim osobama su dodijeljene šifre.

Zakon o policijskim službenicima FBiH i BiH, kao i Zakon o kaznenom postupku FBiH i BiH ne uređuju oblast kriminalističko-obavještajnih poslova. S obzirom na kompleksnost materije stajališta smo da bi ova oblast morala biti uređena posebnim podzakonskim aktom. Uprava policije ŽZH radi po Pravilniku o krim. obavještajnom radu, u HNŽ ne postoji podzakonski akt koji uređuje ovu oblast, a za HBŽ nemamo podataka.

Prikupljanje obavještajnih podataka može biti javno i tajno. Što se tiče tajnog prikupljanja podataka u istraživanju su obrađivani aspekti rada sa informatorima. Ostale metode tajnog prikupljanja podataka (nadzor komunikacija, odnosno elektronsko presretanje, ugradnja mikrofona i ozvučavanje prostorija, te fizičko tajno praćenje) nisu uključene u istraživanje zbog odredbi Zakona o kaznenom

postupku o posebnim istražnim radnjama prema kojim se iste provode iz razloga pribavljanja dokaza, te se ne mogu provoditi s cijem prikupljanja obavještajnih podataka. Za određene metode tajnog prikupljanja podataka promatrane uprave policije ionako nemaju tehničke kapacitete.

Modly (1993, s. 5) pod informatorima podrazumijeva "osobe kojima se policija prigodno jednokratno ili trajno koristi za dobivanje diskretnih informacija i podataka o pojavama, događanjima i ponašanjima koji mogu biti zanimljivi policiji." Informator je osoba koja nije pripadnik policije, već dio scene na kojoj operira organizirani kriminalitet i koja je voljna iz bilo kojeg razloga pružati informacije. Povjerljivi policijski informatori se primarno koriste za identifikaciju počinitelja ili osumnjičenih, prikupljanje pozadinskih informacija o počiniteljima i kriminalnim organizacijama, pružanje informacija koje se koriste za determiniranje meta budućih operacija tajnog praćenja, traganja za ukradenim dobrima i lociranje dokaza (Innes, 2000). Informacije dobijene od informatora predstavljaju sirovi materijal koji se u pravilu mora provjeriti. Budući da postoji i etička dimenzija rada sa informatorima stajališta smo da treba postojati podzakonski akt kojim je regulirano ovo područje kriminalističkog rada. U promatranim upravama policije imamo ponovno različite rezultate. Tako u HNŽ postoji podzakonski akt koji uređuje ovu oblast, u ŽZH ne, dok za HBŽ ponovno nemamo odgovora.

Postoje dva pristupa rukovođenju informatora. Tradicionalni pristup nepodrazumijeva vođenje centralnog registra i u stvari nema zabilježene identifikacije informatora izuzev njegove veze prema istražitelju kojem je voljan davati informacije i kojem vjeruje. Sustavniji pristup podrazumijeva centralni registar imena informatora koji je u pravilu najtajniji dokument unutar policijske agencije, a može ga poznavati samo rukovoditelj kriminalističko-obavještajne jedinice. Kod promatranih uprava policije prevladava tradicionalnih pristup (HNŽ i ŽZH), s tim da za HBŽ nemamo podataka.

"Časnici za vezu mogu biti ključne osobe u funkciji vanjskih odnosa jedinice. Časnik za vezu može biti promatran kao produžetak ovlaštenja rukovoditelja jedinice u područjima izvan njegove trenutne odgovornosti" (Rudman, 2004, s. 55). "Časnici za vezu donose razumijevanje postupka saznavanja, doktrine i organizacijske kulture o udaljenoj agenciji koju predstavljaju" (Ratcliffe, 2008, 133). U promatranim upravama policije ne postoje policijski službenici čije je zaduženje komunikacija sa drugim agencijama za sprovođenje zakona. Budući da ne postoje časnici za vezu preferencija načina komunikacije prema drugim agencijama za sprovođenje zakona u HBŽ jest zvanična, preko Ureda ravnatelja policije. U HNŽ se nezvanična komunikacija preferira nad zvaničnom i to u odnosu 9:1, što ni u kom slučaju nije loša praksa. Gill (1998, s. 344) naglašava "neformalni kontakti koji se razvijaju između ljudi koji rade u različitim agencijama su često važniji u razumijevanju obavještajnog procesa nego aranžmani službenih časnika za vezu." Za ŽZH nemamo podataka.

Kada su u pitanju podaci iz javnih izvora također imamo različite odgovore. U HBŽ podaci se sutavno obrađuju, u ŽZH po ukazanoj potrebi, dok u HNŽ ovakvi podaci ne nalaze uporabu u radu kriminalističko-obavještajnog odsjeka. Gill (1998, s. 352) ističe "Opća pretpostavka da će informacije od prikrivenih izvora biti "bolje" nego od otvorenih izvora ostaje snažna inhibicija." To ne znači da su podaci iz otvorenih izvora bolji, već da mogu biti značajno sredstvo koje nadopunjuje rad odsjeka. Radi se o jeftinom, dostupnom izvoru podataka koji ne iziskuje dodatne resurse u radu odsjeka.

"Faktori kao što je nepovjerenje u autsajdere ili strah od kompromitiranja izvora je ponekad značilo da je jednostavna akumulacija podataka dominirala obavještajnim procesom" (Gill, 1998, s. 357). Diseminacija je više od slanja izvješća prema vanjskim korisnicima. Ona uključuje specifične odluke od strane rukovoditelja jedinice tko bi trebao primiti koja izvješća njegove jedinice. U mnogim slučajevima ove odluke mora potvrditi rukovoditelj agencije osobno. Sigurnost je važna ali rijetko bi trebala biti determinirajući faktor u odlučivanju tko bi trebao čitati izvješća i koji uredi bi ih trebali dobiti. Forma i način na koji se podaci dostavljaju korisnicima, prvenstveno nadležnim odjelima unutar iste uprave policije jest različit. U ŽZH prikupljene informacije se dostavljaju u vidu sukusa objedinjenih više "sirovih" kriminalističko-obavještajnih izvješća. U HBŽ 75% dostavljenih izvješća nadležnim odjelima čine informacije dodatno obrađene od strane analitičara sa iznesenom njegovom prosudbom kao integralnim dijelom dokumenta, 15% je dostavljeno u vidu tzv. "sirovih" izvješća kakvi su originalno zaprimljeni od strane policijskog službenika, a 10% u vidu opisanog sukusa informacija. U HNŽ je drastičniji odnos. Tako je 95% dostavljenih izvješća u vidu "sirovih" zaprimljenih izvješća, tzv. 4 x 4 obrazaca, a 5% je opisani sukus. Odgovori su u skladu s očekivanim budući da prema ranije utvrđenom u HBŽ postoje sistematizirana radna mjesta analitičara, dok u HNŽ i ŽZH ne postoje.

Ovo nije nužno loša praksa. Brown (2007) naglašava kako stajalište da je intelligence generiran kroz analizu nije pogrešno. Pogrešno je stajalište da je intelligence jedino generiran kroz analizu. Policijski službenici koji su zaduženi za prikupljanje obavještajnih podataka i koji sačinjavaju obavještajna izvješća znaju to. Analiza ne stvara intelligence, ona ga tek otkriva, dovodi u vezu i refinira ga. Ipak, mišljenja smo da bi izvješća koja se dostavljaju nadležnim odjelima, izuzev u slučajevima hitnosti, morala biti analitički obrađena. U suprotnom preskače se nekoliko koraka u obavještajnom ciklusu i konačni proizvod gubi na kvaliteti.

Dobra praksa periodičnog provjeravanja ranije zaprimljenih podataka postoji u svim promatranim upravama policije. Veliki broj zaprimljenih podataka čine pogovaranja i pogrešeno bi bilo iz razloga koji se opisuju kao "nikada ne znamo što nam može zatrebati sutra" držati sve neprovjerene podatke i tim stvarati ogromne količine redundantnog materijala.

Na kraju, posebno bitnim čini se odnos rada prema metama - markiranim nositeljima organiziranog kriminaliteta i rada na počinjenim kaznenim djelima, drugim riječima odnosa strateškog i taktičkog pristupa kriminalističko-obavještajnim poslovima. U HBŽ i ŽZH ovaj odnos jest 70:30 u korist rada prema metama, a u HNŽ čak 90:10. Prikupljanje podataka da bi bilo učinkovito mora biti fokusirano. Mora biti usmjereno prema meti i koordinirano u odnosu na metu. Koordiniran pristup istraživanju zadatih kriminalnih aktivnosti štedi resurse izbjegavajući ponavljanje. Planiranje prikupljanja se mora preispitivati kroz različite faze za vrijeme istraživanja.

DISKUSIJA

Ako agencije za sprovođenje zakona žele sustavno napadati organizirani kriminalitet, one moraju imati strategiju ili strategije. Razvoj i usavršavanje ovih strategija leži na dobro promišljenom intelligenču (Rudman, 2004). Kao odgovor na postavljena pitanja s početka članka može se konstatirati kako je evidentno da u promatranim upravama policije postoje rezultati na taktičkoj razini provođenja kriminalističko-obavještajnih poslova (negdje manje, negdje više). S druge strane na strateškoj razini potrebni su dodatni napor u smislu davanja jasne slike rukovoditelju uprave policije o dimenzijama i dosezima nevidljivog organiziranog kriminaliteta na području nadležnosti. Rukovoditelji bi u skladu s navedenim morali veću važnost dati kriminalističko-obavještajnim poslovima

Za implementaciju jednog programa kao što je uvođenje kriminalističko-obavještajnih poslova u svakodnevni policijski rad vremensko razdoblje od pet godina je sasvim dovoljno za evaluaciju postignutih rezultata, analizu postojeće metodologije rada i uvođenje noviteta za poboljšanje. Provedenim istraživanjem je izvršen uvid u trenutno stanje iz kojeg se mogu izvući sljedeće preporuke koje vrijede za sve agencije za sprovođenje zakona (ne samo za promatrane):

- sustavniji rad prema organiziranom, odnosno nevidljivom kriminalitetu;
- detaljno podzakonsko uređenje oblasti kriminalističko-obavještajnih poslova;
- uvođenje i potenciranje prakse, gdje je uvedena, postavljanja konkretnijih zahtjeva-ciljeva pred Odsjeka kriminalističko-obavještajnih poslova;
- uvođenje prakse davanja konkretnih zahtjeva-ciljeva od strane kriminalističko-obavještajnih odsjeka prema policijskim službenicima drugih ustrojbenih jedinica (kroz zahtjeve daje se i povratna informacija o njihovom dosadašnjem obavještajnom radu);
- potenciranje rada i motiviranje uniformirane policije na prikupljanju podataka (kao posebna preporuka može se naglasiti uvođenje specijalizir-

- anih, jednostavnih obrazaca za krim-obavještajna izvješća za pozornopatrolnu djelatnost);
- uvođenje analitičara iz građanstva, odnosno neovlaštenih službenih osoba koje će u suradnji sa iskusnim policijskim službenicima provoditi kriminalističko-obavještajne analize;
 - uvođenje specijaliziranih softwera za analitički rad;
 - uvođenje prakse obrađivanja jeftinih, javno dostupnih izvora podataka;
 - uvođenje radnog mjesta dokumenalista u smislu rasterećenja ovlaštenih policijskih službenika od svakodnevnih, zamarajućih administrativnih i sl. poslova;
 - pozicioniranje kriminalističko-obavještajnih poslova izravno pod rukovoditelja policijske agencije, kako bi se neizravno svim policijskim službenicima stavilo na znanje važnost ove dimenzije policijskog rada;
 - bolje materijalno opremanje odsjeka kriminalističko-obavještajnih poslova, uvažavajući općenito teške materijalne uvjete rada policije;
 - omogućavanje uredskog prostora koji bi zadovoljio visoke kriterije sigurnosti unutar zgrade agencija za sprovođenje zakona, prvenstveno po pitanju onemogućavanja pristupa neovlaštenim osobama;
 - dodatna obuka, prvenstveno prema visokom rukovodnom kadru agencija za sprovođenje zakona po tematici šta kriminalističko-obavještajni poslovi mogu učiniti za njih;
 - naglašavanje postojanja strateške dimenzije kriminalističko-obavještajnog rada pored taktičke;
 - naglašavanje targetiranja kao najorganiziranijeg i najvišeg stupnja sustavnog rada kriminalističko-obavještajnih poslova prema metama - nositeljima organiziranog kriminaliteta;
 - podzakonsko uređenje oblasti rada sa informatorima;
 - naglašavanje važnosti instituta informatora, te u tom smislu nagrađivanje dobrih rezultata na ovom polju.

Borba protiv organiziranog kriminaliteta zahtijeva sustavan, temeljit, organiziran pristup od strane svih agencija za sprovođenje zakona, kao i drugih organa društvene kontrole, odnosno društva u cjelini. Pogrešna predožba stanja organiziranog kriminaliteta rezultira alociranjem resursa na druge oblike narušavanja sigurnosti, prvenstveno na vidljivi, opći kriminalitet. Dugoročne implikacije jesu jačanje ograniziranog kriminaliteta i slabljenje državnih mehanizama koji se bore protiv njega. Napomenimo i kako Bosna i Hercegovina smjera europskim integracijama. Put zemlje k Europi ovisit će o brojnim čimbenicima i uvjetima koje će određeni segmenti vlasti morati ispuniti. "Od 2004. od zemalja članica EU se zahtijeva da pružaju Europolu godišnja izvješća o situaciji u njihovom nacionalnom organiziranom kriminalitetu" Klerks (2007, s. 92). Ako se godišnja izvješća zemalja u regiji budu značajno razlikovala od godišnjih izvješća Bosne i Hercegovine po pitanju tržišnih kaznenih djela može uslijediti ocjena da Bosna i Hercegovina ne čini dovoljno u borbi protiv organiziranog kriminaliteta što posljedično može usporavati ovaj put.

Literatura

- Brown, S. D. (2007). The Meaning of Criminal Intelligence [Elektronska verzija]. *International Journal of Police Science & Management* 9 (4), 336-340.
- Castle, A. (2008). Measuring the Impact of Law Enforcement on Organized Crime [Elektronska verzija]. *Trends in Organized Crime*, 11, 135-156.
- Gill, P. (1998). Police Intelligence Processes: A Study of Criminal Intelligence Units in Canada [Elektronska verzija]. *Policing and Society*, 8, 339-365.
- Gill, P. (2000). Rounding up the Usual Suspects? Developments in Contemporary Law Enforcement Intelligence. Aldershot: Ashgate.
- Innes, M. (2000). "Professionalizing" the role of the police informant: the British Experience [Elektronska verzija]. *Policing and Society*, 9 (4), 357-384.
- Klerks, P. (2007). Methodological Aspects of the Dutch National Threat Assessment [Elektronska verzija]. *Trends in Organized Crime* 10, 91-101.
- Lab, P. S. (2004). Crime Prevention, Politics, and the Art of Going Nowhere Fast [Elektronska verzija]. *Justice Quarterly*, 21 (4), 681-692.
- Maguire, M., & John, T. (2004). The National Intelligence Model: Early Implementation Experience in Three Police Force Areas, Working Paper Series, Paper 50 [Elektronska verzija]. Cardiff: Cardiff University School of Social Sciences.
- Modly, D. (1993). *Informatori*, Zagreb: MUP RH.
- Osborne, D. (2006). *Out of Bounds: Innovation and Change in Law Enforcement Intelligence Analysis* [Elektronska verzija]. Washington DC: Joint Military Intelligence College.
- Pavišić, B. (2002). *Uvod u kriminalistiku*. Zagreb: MUP RH Policijska akademija.
- Peterson, B. M. (1998). *Applications in Criminal Analysis*, Westport: Praeger Publishers.
- Perić, V. (1987). *Oblici operativne djelatnosti Službe javne sigurnosti*, Zagreb: RSUP SRH.
- Ratcliffe, J. (2005). The Effectiveness of Police Intelligence Management: A New Zealand Case Study [Elektronska verzija]. *Police Practice and Research*, 6 (5), 435-451.
- Ratcliffe, J. (2008). *Intelligence-Led Policing*. Devon: Willan Publishing.
- Rudman, J. (2004). *Criminal Intelligence Specialist*. New York: National Learning Corporation.
- Sačić, Ž. (1997). *Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj*. Zagreb: MUP RH.
- Stelfox, P. (1998). Policing Lower Level of Organised Crime in England and Wales [Elektronska verzija]. *The Howard Journal* 37 (4), 393-406.

Biografija

Damir Bevanda rođen je 1972. u Zenici, živi i radi u Mostaru. Na Visokoj policijskoj školi Zagreb diplomirao je 1998., magistrirao 2006. Zaposlen na poslovima sigurnosti pri Vijeću ministara BiH.